

Csire Gabriella

Mondák és históriák

A SZULTÁN EBÉDJE

Sereget gyűjtött a szultán és a határ mentén lesátorozott. Teltek a napok, múltak a hetek, de mintha csak gyökeret eresztettek volna a törökök. Semmi se mozdult a táborban. Mátyás királyt gondolkodóba ejtette a hatalmas sereg, amely nem támad, de nem is vonul el. De akkor mire vár? Az is lehet, hogy épp arra számít: a magyar haderő szánja rá magát az első lépésre.

Mátyás elhatározta, hogy szétnéz kicsit: török ruhát öltött és belopakodott, hű emberével együtt, az ellenség táborába. Gyorsan elvegyült az élelmiszert szállítók közé, és árpát árult napestig, a császár sátrának a közelében. S mit lát? Épp az ebédet hozzák az étekgótok, pompásabbnál pompásabb ételeket tálnak fel a szultánnak. Alkonyodott, mire a lakmározás véget ért.

Tudta már a király, mit kell tennie. Éjnek idején, hű emberével együtt visszavert katonáihoz. Rögtön tollat fogott, hogy levelet írjon a török császárnak. A pecsétetes levélben ez állt:

„Ebül végzed, ha elaggott ebként vigyázol táborodra! Tegnap mindent kikémleltem. Előttem nincs már titkod. S hogy lásd, igazat állítok: huszonegy étekgód huszonegy fogásos ebédet hordott fel, míg sátorod közelében álltam.”

A szultán kiejtette remegő kezéből a pecsétetes levelet. Ijedten pislogott ki a sábornyíláson. Úgy látta, árulók és kémek figyelik minden mozdulatát. És azonnal elrendelte a sátorbontást.

A hatalmas török sereg, elrémült vezérével az élen, sátrat-ágyút odahagyva, még aznap elmenekült. Így járt túl Mátyás király a török császár eszén.

SZILÁGYI MIHÁLY ÉS A ROSSZAKARÓK

Fiatal volt még Mátyás király, amikor azzal bízta meg nagybátyját, hogy a török veszedelem ellen népes hadat toborozzon, fegyvereket készíttessen és gondoskodjon katonái számára bőséges élelemről. Szilágyi Mihály, az ország kormányzója, mindjárt zsoldot hirdetett és felszólította a végvárak védelmére az egész Alföldet.

De amíg távol volt a királyi udvartól, Mátyás megneheztelt édes rokonára. Ki tudná megmondani, mi gerjesztette föl haragját! A fondorkodó főurak hetet-ha-

vat összehordtak a nagy hatalmú Szilágyiról, mert szabadulni akartak a Hunyadi-ház hű támaszától. Mátyás készpénznek vette a hamis vádakat, és elhatározta, kézre keríti Szilágyi Mihályt. Ezért arra kérte nagybátyját, hogy jöjjön a Tisza mellé, mert fontos dolgot akar megbeszélni vele. Gyanútlan rokona a megadott helyre sietett. S ott azonnal lecsaptak rá a király emberei.

Nemcsak Szilágyi döbbsen meg a váratlan fordulaton. Az egész nép elámult. Mi patvart cselekedik a király? — zúgolódtak az emberek. — Hát így fizet a sok áldozatért és jóságért? Vagy már azt is feledte Mátyás, hogy V. László halála után őt, a túsul ejtett tizenöt éves ifjút királlyá kiáltatta ki nagybátyja a befagyott Duna jegén? — súgtak össze mindenütt.

A fogságba vetett Szilágyi Mihály fennhangon kesergett magában.

— Ó, bolond világ! — sóhajtozott. — Hogy édes húgom gyermeke ezt művelje velem! Én semmit nem forraltam ellene, Isten a tanúm. Mindig az ő javát akartam s az országét. Ó, balga ifjú! Bizony behálóztak téged irigy, álnok, gonosz ellenségeim. De balsorsomon mit se bánkódom. Éltem már eleget és szép tisztességet is szereztem sok viadalban. Csak az bánt, Mátyás, hogy folt esik királyi neveden s megvet majd a nép.

Mátyásnak, persze, mindenről beszámoltak kémei. Az ifjú király Világos várába vitette nagybátyját, de meghagyta, hogy úgy vigyázzanak a fogolyra, mint a szemük világára.

Lábatlan Gergely, a főporkoláb és Daczó György, a másik porkoláb katonákkal őriztette a fogházat, de jól tartotta a jeles férfit, aki pár napja még az ország második embere volt. Szilágyi mégis arra kérte a börtönőröket, hogy engedjék hozzá saját szakácsát, aki az ő szája íze szerint főz. Nem volt ebben a kívánságban semmi különös, amúgy is három inas szolgálta ki a foglyot.

De amikor kiderült, hogy Világos várában is úrként él Szilágyi, a Hunyadi-ház esküdt ellenségei addig ármánykodtak, vádaskodtak, míg el nem hittették az ifjú királlyal, hogy sem a trónja, sem az országa nem lesz biztonságban, amíg nagybátyja él. Mátyás felült a fortélyos, hazug szavaknak, és levélben parancsolta meg a porkoláboknak, hogy fejezzék le Szilágyi Mihályt.

A börtönőrök megrémültek. Hogy is emelhetek volna kezét a nagy törökverő hadvezérre, akinek egyetlen szavára fegyvert fog a nép! De azt is tudták, hogy a vér nem válik vízzé. Mátyás anyja sose bocsátaná meg, ha elsőszülött fia, László után hitványul veszne a fivére is. Addig tanakodtak egymással a porkolábok, míg elhatározták, hogy semmit se tesznek, amíg a király szájából nem hallják az ítéletet. A főporkoláb maga ment fel Budára.

Amint Lábatlan Gergely útra kelt, a Szilágyi Mihály szakácsa összetanakodott a három inással. Ki akarta szabadítani a gazdáját, míg nem késő.

Kora hajnalban a jámbor szakács rémült kiáltásba kezdett.

— Nyakunkon a török! Rajtunk az ellenség! Jaj nekünk!

Meghallották a várbeliek a rémült kiáltozást, s kitódultak az udvarra.

— Gyorsan! Fegyverbe! — parancsolták a porkolábok, s a darabontok kifutottak a várból.

A szakács meg a három inas utánuk ballagott, és bezárta a kaput. A gyanútlan örököt mind levágták, azután a fogházat törték fel, ahonnan kihozták Szilágyi Mihályt.

Közben a porkolábok, a katonákkal együtt visszatértek a várhoz, mert egy szem törökkel se találkoztak. Látva, hogy a kapu be van téve, és Szilágyi Mihály parancsolja őket ki a várból, erővel támadtak Világosra. De amikor megszólaltak a feléjük irányított ágyúk, hátrálni kezdtek, majd elpironkodtak a vár alól.

Szilágyi Mihály bevette magát a Körös és a Maros vizére néző kővárba. Parasztokat hívatott magához és megrakatta élelemmel a raktárakat. Hű bajtársaival és népével megerősítette a várat. Onnan oltalmazta a végeket a be-betörő törököktől.

Mátyás király rég megbánta, hogy hirtelen haragjában elfogatta hű rokonát. Mégis rossz néven vette fogságból szabadult nagybátyja levelét, s újra meg újra elolvasta: „Több hálával tartozom a szakácsomnak, mint hálátlan királyomnak”. De amikor ismét találkoztak, kibékültek egymással. Az ifjú király visszahelyezte előbbi méltóságába nagybátyját és hatalmas birtokot adományozott neki, az egész Alföldet. A két becsületes porkoláb a Szilágyi szolgálatába állt, aki Lábatlan Gergelyt főkapitánynak tette meg.

Szilágyi soha nem ment többé Budára. Világos várából védte az Alföldet, oltalmazta a végeket.

Legnagyobb csatáját Ali béggel vívta, aki hatalmas sereggel lépte át a Szávát, s az útjába eső népes városokat felégette. A Duna-parton fekvő gazdag várost is el akarta pusztítani, de Futakot árok és védfal kerítette. Így hát tovább vonult Ali bég a nagy prédával. Szilágyi Mihály a törökök elé sietett, hogy megoltalmazza az Alföldet a veszedelemtől. Futaktól nem messze támadt rá a kontyosokra. Ali bég rögtön lerakatta a zsákmányt és egybekergette a rabokat, hogy szabadon hadakozhasson.

Akkora viadal támadt a két sereg között, hogy Ali bég belátta: a magyarok nyerni vagy veszni akarnak, meghátrálni sose fognak. Hullt a török, megfogyatkozott a nagy sereg. Sok sebből vérzett már ló és harcedzett katona, amikor a török vezér odahagyta a prédát s a harcmezőt. Szétesett serege futva menekült, amerre látott. De a magyar vitézek mindenütt a kontyosok nyomában voltak. A Száva-partig kergették őket, ahol sokat felkoncoltak közülük vagy a folyóba kergettek. Akik átúszták a folyót, Szendrő várába igyekeztek, s ott magukra zárták a kaput.

Szilágyi Mihály tizenhétezer rabot szabadított meg láncaiktól a győztes csata után. Katonái pedig felragadták a gazdag zsákmányt, amit Ali bég felejtett a harcmezőn.

Mátyás király minden csatáról értesült, melyet nagybátyja nyert vagy veszített, az Alföld védelmében. A hazáért élő-haló hősöknek kijáró tisztelettel emlegette mindig Szilágyit, a nagy törökverőt.

Ali bég — török hadvezér Mátyás király korában. 60000 fős seregével Erdélybe nyomult, de a kenyérmezei csatában (1479. október 13.) csúfos vereséget szenvedett.

Futak (Futog, Szerbia) — város a Vajdaságban, Újvidéktől (Novi Sad) 10 km-re nyugatra, a Duna bal partján. Itt verte meg Rozgonyi Sebestyén 1462-ben az országra támadó törököket, s szabadított ki mintegy 17000 foglyot.

Hunyadi László (1433–1457) — nándorfehérvári kapitány. Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet elsőszülött fia. Apja halála után V. László a két Hunyadi-testvért elfogatta, és esküjét megszegve Lászlót kivégeztette. Az ártatlan áldozat tragédiája ihlette Arany János balladáját (*V. László*), Erkel Ferenc operáját (*Hunyadi László*), akárcsak Madarász Viktor festményét (*Hunyadi László siratása*), a kiemelkedő 19. századi műalkotásokat.

Szendrő (Smederevo, Szerbia) — város a Duna jobb partján a Nagy Morava folyó torkolatánál, Belgrádtól 48 km-re délkeletre. Vára a Morava bal oldali mellékfolyója, a Jessova partján áll. Brankovics György szerb despota építtette a belső „kis” várat, akárcsak a hatalmas területen fekvő 21 tornyú külső várat. A 15. századi török betörések idején az erős végvár jelentősége megnőtt. Hunyadi János, II. Murad, II. Mohamed, Mátyás király és Kinizsi Pál neve fűződik a legnagyobb ostromokhoz.

Szilágyi Erzsébet (?–1483) — Hunyadi János hitvese. A család hatalmas birtokainak az igazgatásával és jövedelmének a kezelésével támogatta férje törökellenes politikáját. Elsőszülött fia, László kivégzése után kisebbik fia, Mátyás kiszabadítását és királlyá választását segítette elő. Később visszahúzódott Vajdahunyd várába és a várpalota kiépítésével foglalkozott. Alakját leginkább Erkel Ferenc 3 felvonásos operája (*Hunyadi László*, 1844) és Arany János balladája (*Mátyás anyja*, 1854) kelti életre.

Világos vára — (Cetatea Şiria, Románia) — Világos (Şiria) község Aradtól 41 km-re fekszik északkeletre. A településsel szemközt emelkedett a Zarándi-hegység 800 m-es csúcsán a világosi vár. A 18. században felrobbantott várnak csak a romjai maradtak fenn.



Molnos Dalma grafikája

Elekes Ferenc

Egy tányérból esznek

A gyermek meg sem született még,
már vitatták, milyen és hány neve legyen,
előbb a prófétákkal kezdték,
Máté, Márk, Lukács, vagy János?
Az első nem lehet, annak neve szégyen,
szimpla adószedő volt ő,
mégcsak nem is költő,
a többi se különb, próféta valahány,
szerencse, hogy nem lesz leány,
mert hívhatnák úgy is, Izolda,
mintha egy császár csemetéje volna,
lenne szép telefonja, LG-s,
de elkapná őt is egyszer
az üzletszerű kéjtelgés,
így tanakodtak, a névnapokat
sorra vették,
pedig a gyermek meg sem született még,
Izidor, Botond, vagy Alpár?
Ebben a gondban telt el a nyár,
vagy egyszerűen Lévi
legyen a neve néki,
gyűjtöttek nevet, jó sokat,
fogadtak pénzért jószokat,
abban maradtak végül,
egy nem elég, se kettő, nem divat,
adnak a gyermeknek három nevet,
legalább ebben
ne szűkölködjék, ha csak lehet,
tőlük még más is példát vehet,
Izidor Botond Alpár, ennyit leszögeztek,
amikor megszólalt a jövendő nagyapa:
ki érti ezt meg,
mind a hárman egy tányérból esznek...
